

Верховний
Суд

Діджиталізація правосуддя. Використання ЄСІТС під час розгляду справ: огляд окремих правових позицій ВС

Наталія Сакара
суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного суду
кандидат юридичних наук, доцент

Право на доступ до суду та використання інформаційних технологій

Відмова судів через брак обладнання у прийнятті позовних заяв в електронній формі порушує право на доступ до суду.

Lawyer Partners A. S. V. Slovakia, no. 54252/07, 3274/08, 3377/08/3505/08, 3526/08, 3741/08, 3786/08, 3807/08, 3824/08, 15055/08, 29548/08, 29551/08, 29552/08, 29555/08 and 29557/08, 16 June 2009

Відмова судів прийняти до розгляду апеляційну скаргу, подану в паперовій формі, замість електронної через неможливість її належним чином заповнити внаслідок недоліків програми, що використовується для заповнення формуляра, становить надмірний формалізм та підриває справедливість судового розгляду.

Xavier Lucas v. France, no. 15567/2, 09 June 2022

Будь-які перебої в роботі електронної системи документообігу, внаслідок чого заяви та додані до них додатки не змогли надійти до суду, повинні тлумачитися на користь особи, яка зробила все, що від неї залежало, для належного виконання своїх обов'язків.

Tence v. Slovenia, no. 37242/14, 31 May 2016

Особи, які зобов'язані зареєструватися в ЄСІТС

Адвокати, нотаріуси, державні та приватні виконавці, арбітражні керуючі, судові експерти, органи державної влади та інші державні органи, зареєстровані за законодавством України як юридичні особи, їх територіальні органи, органи місцевого самоврядування, інші юридичні особи, зареєстровані за законодавством України, реєструють свої електронні кабінети в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в обов'язковому порядку. Інші особи реєструють свої електронні кабінети в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в добровільному порядку.

Процесуальні наслідки, передбачені цим Кодексом у разі звернення до суду з документом особи, яка відповідно до цієї частини зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не зареєструвала його, застосовуються судом також у випадках, якщо інтереси такої особи у справі представляє адвокат.

Частина шоста статті 14 ЦПК України, пункт 10 Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС

Для таких осіб, крім юридичних осіб (приватної форми власності), обов'язок щодо реєстрації електронного кабінету виник з 18 жовтня 2023 року, для юридичних осіб (приватної форми власності) його запровадження відтерміновано до 21 лютого 2024 року.

Окремі процесуальні наслідки запровадження ЄСІТС

- ✓ Особі, яка зареєструвала електронний кабінет в ЄСІТС або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, суд надсилає будь-які документи у справах, в яких така особа бере участь, виключно в електронній формі шляхом їх направлення до електронного кабінету такої особи, що не позбавляє її права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою.
- ✓ Особа, яка зареєструвала електронний кабінет в ЄСІТС або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, може подавати процесуальні, інші документи, вчиняти інші процесуальні дії в електронній формі виключно за допомогою ЄСІТС або її окремої підсистеми (модуля), що забезпечує обмін документами, з використанням власного електронного підпису, прирівняного до власноручного підпису відповідно до [Закону України "Про електронні довірчі послуги"](#), якщо інше не передбачено цим Кодексом.
- ✓ Учасники справи зобов'язані у всіх заявах, що подаються до суду, зазначати про наявність в них електронних кабінетів.
- ✓ Якщо ЦПК України встановлено вимогу зазначення у змісті процесуального документа відомостей про наявність або відсутність електронного кабінету, особа, яка подає до суду відповідний процесуальний документ в електронній формі через електронний кабінет, звільняється від обов'язку зазначення відповідних відомостей.
- ✓ Подання до суду особою, яка зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не зробила цього, заяви (позовної заяви, скарги) має наслідком або її повернення, або залишення без руху залежно від особливостей заяви.
- ✓ Якщо інший учасник справи відповідно до частини шостої статті 14 ЦПК України зобов'язаний зареєструвати електронний кабінет, але не зареєстрував його, учасник справи, який подає документи до суду в електронній формі з використанням електронного кабінету, звільняється від обов'язку надсилання копій документів такому учаснику справи.
- ✓ Суд, направляючи учаснику справи, який відповідно до частини шостої статті 14 ЦПК України зобов'язаний зареєструвати електронний кабінет, але не зареєстрував його, судові виклики і повідомлення, ухвали у випадках, передбачених ЦПК України, зазначає у цих документах про обов'язок такої особи зареєструвати свій електронний кабінет та можливість ознайомлення з матеріалами справи через ЄСІТС або її окрему підсистему (модуль), що забезпечує обмін документами.
- ✓ Суд має право вирішити справу за наявними матеріалами у разі, якщо відзив подано особою, яка зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не зареєструвала його і не навела поважних причин невиконання такого обов'язку

Доступ до матеріалів електронної справи та забезпечення права на справедливий судовий розгляд

Всю інформацію щодо справи було завантажено в судову систему електронних послуг, за допомогою якої відбувалося інформування представників сторін про заяви, подані їхніми опонентами, і надано їм доступ до них, що дозволяло сторонам подавати свої заперечення з власної ініціативи, навіть якщо цього не вимагало процесуальне законодавство.

Представники обох сторін отримали повідомлення про нові документи, завантажені в судову систему електронних послуг. Відповідно, представник позивача був повідомлений про додаткову скаргу заявниці та про її додаткові заяви, що давало йому можливість підготувати відповідь. Натомість системні сповіщення про заяви позивача були надіслані представнику відповідача, який більше не мав повноважень представляти заявницю. Відповідно, заявниця, яка сама не мала доступу до судової системи електронних послуг, не отримала жодної інформації про подання позивача та не мала можливості відповісти на його аргументи. У цьому відношенні Уряд стверджував, що неповідомлення заявниці особисто було пов'язане з тим, що вона не повідомила національні суди про скасування повноважень представника. Заявниця, у свою чергу, стверджувала, що відповідно до національних норм щодо представництва вона представляла себе в Ризькому обласному суді самостійно, а тому всі повідомлення та документи мали бути надіслані їй особисто.

Таким чином, хоча заявниця не виконала вимоги щодо повідомлення суду про відкликання повноважень представника, однак, національний суд листувався з нею особисто замість адвоката, як того вимагає національне законодавство, і він не перевіряв, чи було видано доручення на представництво в апеляційному провадженні. Як наслідок, заявниця не отримала жодної інформації про заяви позивача і, таким чином, була поставлена у невідгідне становище *порівняно зі* своїм опонентом.

Відповідно, ЄСПЛ визнав, що неповідомлення заявниці про заяви позивача та її неможливість відповісти на ці заяви означало, що вона не могла брати участь у провадженні в національному суді відповідно до принципу рівності сторін і права на змагальність. Отже, мало місце порушення статті 6 Конвенції.

Andersena v. Latvia, no. 79441/17, 19 September 2019

На національному рівні мають бути створені умови для того, щоб особа могла ознайомитися з матеріалами справи. Разом з тим, невикористання наданих можливостей не призводить до порушення права на справедливий судовий розгляд.

Rook v. Germany, 1586/15, 27 July 2019

Способи звернення до суду після запровадження ЄСІТС

✓ Подання документів в паперовій формі

Реєстрація в ЄСІТС або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, не позбавляє права на подання документів до суду в паперовій формі (*частина восьма статті 14 ЦПК України*).

✓ Направлення документів в електронній формі з використанням ЄСІТС

✓ Звернення до суду шляхом направлення документів на офіційну електронну адресу суду (для фізичних осіб)

Слід розмежовувати спосіб звернення до суду із вимогами до оформлення процесуального документа. Якщо електронний документ підписаний накладенням електронного підпису, який забезпечує ідентифікацію фізичної особи (за виключенням адвокатів та інших, передбачених пунктом 10 Положення про ЄСІТС осіб), але електронний підпис накладений без використання підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, а процесуальний документ направлений на офіційну електронну адресу суду, то відсутні правові підстави стверджувати, що такий електронний документ не підписаний.

Протилежний підхід нівелює приписи про юридичну силу електронного документа та презумпцію відповідності кваліфікованого електронного підпису власноручному, суперечить частині першій статті 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», статті 18 Закону України «Про електронні довірчі послуги».

Вимога про звернення до суду через підсистеми Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи є обов'язковою для осіб, визначених пунктом 10 Положення про ЄСІТС, та тих осіб, які добровільно зареєстрували офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі.

Звернення фізичної особи (за виключенням адвокатів та інших, передбачених пунктом 10 Положення про ЄСІТС осіб) до суду через офіційну електронну адресу суду з процесуальним електронним документом, який підписаний електронним цифровим підписом, є належним та правомірним способом безпосереднього звернення до суду, що ототожнюється із безпосереднім зверненням до суду через канцелярію або традиційними засобами поштового зв'язку і має кваліфікуватися саме як безпосереднє звернення до суду.

Особливості звернення до суду в електронній формі

- ✓ Заяви, що подаються до суду в електронній формі, повинні бути підписані електронним цифровим підписом.

Постанови ВС від 26 травня 2021 року у справі № 565/195/19 (61-2692св20), від 26 квітня 2022 року у справі № 757/6877/21-ц (провадження № 61-15898св21), від 03 лютого 2021 року у справі № 295/12247/19 (61-12247св20), від 22 квітня 2020 року у справі № 360/1789/17 (61-1997св19)

- ✓ Судовий збір сплачується із застосуванням понижуючого коефіцієнту 0,8. Його сплата онлайн в кабінеті клієнта банку відповідає вимогам Закону України «Про судовий збір», а квитанція, що надходить на електронну адресу як підтвердження сплати судового збору, є єдиним можливим документом на підтвердження оплати судового збору онлайн та має доказову силу на виконання його вимог.

Постанова ВП ВС від 16 листопада 2022 року у справі № 916/228/22 (провадження № 12-26гс22), постанова ВС від 27 січня 2021 року у справі № 754/9573/13-ц (754/9573/13-ц)

- ✓ Учасник зобов'язаний надати доказ надсилання листом з описом вкладення іншим учасникам справи копій поданих до суду документів. У випадку, коли інший учасник справи відповідно до внесених ідентифікаційних даних про нього має зареєстрований Електронний кабінет, функціонал Електронного суду в автоматичному режимі надає суду та учаснику справи доказ надсилання до Електронних кабінетів інших учасників справи поданих до суду документів. Проте роздруківка електронного листування щодо надсилання копії апеляційної скарги на електронну адресу іншому учаснику справи не є належним доказом на підтвердження виконання вказаного обов'язку, оскільки не дозволяє суду переконатись у дійсності такого надсилання, а також перевірити, який саме документ було надіслано учаснику справи та встановити факт отримання нею такого направлення.

Постанова ВС від 04 жовтня 2022 року у справі № 910/622/22

Р.С. Якщо інший учасник справи відповідно до частини шостої статті 14 цього Кодексу зобов'язаний зареєструвати електронний кабінет, але не зареєстрував його, учасник справи, який подає документи до суду в електронній формі з використанням електронного кабінету, звільняється від обов'язку надсилання копій документів такому учаснику справи (абзац 3 частини сьомої статті 43 ЦПК України)

- ✓ Надсилання копії заяви (скарги) з додатками на електронну адресу (яка не має статусу офіційної) іншим учасникам справи є додатковим способом повідомлення про звернення до суду апеляційної інстанції, однак не є альтернативним.

Постанова ВС від 08 травня 2023 року у справі № 911/2003/22

Особливості оформлення електронного доручення на підтвердження повноважень представника

✓ У разі формування електронного доручення за допомогою підсистеми «Електронний суд» від особи не потрібно вимагати додаткового надання паперового примірника такої довіреності або іншого документа, що посвідчує повноваження представника.

Постанови ВС від 08 вересня 2021 у справі № 486/259/21 (61-9466св21), від 25 січня 2023 року у справі № 235/8501/21 (провадження № 61-11615св22)

✓ Електронна довіреність, яку можливо надати за допомогою підсистеми «Електронний суд», видається за наявності у відповідній особи довірителя та його представника особистих електронних кабінетів у підсистемі «Електронний суд», що передбачає наявність у таких осіб електронного цифрового підпису. Електронна довіреність видається лише за умови його підписання електронним ключем довірителем за допомогою алгоритмів, визначених у підсистемі «Електронний суд». Надалі така електронна довіреність автоматично додається до позовної заяви, яка подана представником від імені довірителя через підсистему «Електронний суд», разом з цим у користувачів відсутня можливість будь-яким чином впливати на зміст та вигляд такої електронної довіреності, тобто вона формується підсистемою «Електронний суд» самостійно, відповідно до обраного обсягу повноважень представника.

Доручення, сформоване за допомогою підсистеми «Електронний суд», як електронний документ, не вимагає будь-якого засвідчення і є належним документом, що підтверджує повноваження представника у суді.

Водночас у разі надходження звернення до суду через підсистему «Електронний суд» суди мають перевіряти відповідність вчиненої представником дії наданому представнику обсягу повноважень, що визначений в електронному дорученні.

Постанови ВС від 10 лютого 2022 року у справі № 560/11791/21 (провадження № К/9901/43626/21), 30 березня 2023 року у справі № 580/140/23 (провадження № К/990/4464/23), 14 листопада 2023 року у справі № 2-564/09 (провадження № 61-10874св22)

✓ Під час формування та подання позову, заяв, клопотань та інших документів через підсистему «Електронний суд» у ній також формується електронна довіреність, яка автоматично додається до цих документів. Тобто під час вчинення таких дій у особи, яка звертається до суду за допомогою підсистеми «Електронний суд», виникають законні очікування на безперешкодне отримання судом відправлених документів, у тому числі електронної довіреності.

Постанова ВС від 23 серпня 2023 року у справі № 352/732/22 (провадження № К/990/3946/23)

Обов'язок суду перевіряти відповідність вчиненої представником дії наданому представнику обсягу повноважень, визначених в електронному дорученні

Із матеріалів справи відомо, що 13 червня 2022 року ОСОБА_4 як представник ОСОБА_2 подав апеляційну скаргу на заочне рішення Тисменицького районного суду Івано-Франківської області від 03 червня 2009 року, сформовану в системі «Електронний суд», шляхом її надсилання зі своєї електронної адреси (bogdan6512@i.ua) на електронну пошту суду першої інстанції (inbox@ifc.court.gov.ua) (а. с. 192 зворот, т. 1).

Тобто апеляційну скаргу сформовано у підсистемі «Електронний суд», однак подано до суду не через указану підсистему, а безпосередньо на електронну пошту суду першої інстанції.

У такому випадку (якщо документи подаються учасниками справи до суду або надсилаються іншим учасникам справи в електронній формі), документи скріплюються електронним підписом учасника справи (його представника), що і зробив ОСОБА_4 відповідно до абзацу другого частини восьмої статті 43 ЦПК України.

Водночас надсилання документів з використанням підсистеми «Електронний суд» згідно з частинами п'ятою та шостою статті 43 ЦПК України не потребує додаткового скріплення (підписання) цих документів ЕЦП.

Відповідно до актів складених працівниками Івано-Франківського апеляційного суду від 13 червня 2022 року № 19 та від 14 червня 2022 року № 20, апеляційна скарга на заочне рішення Тисменицького районного суду Івано-Франківської області від 03 червня 2009 року у справі № 2-564/2009 та клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження надійшли без зазначених у них додатків, а саме довіреностей.

Оскільки апеляційну скаргу подано без використання підсистеми «Електронний суд», суд не міг перевірити повноваження представника відповідача у справі за допомогою вказаного сервісу.

Зазначене спростовує доводи ОСОБА_4 про те, що суду апеляційної інстанції могло бути відомо про наявність у нього повноважень на представництво інтересів ОСОБА_2, оскільки він подав відповідну довіреність до суду першої інстанції.

Постанова ВС від 14 листопада 2023 року у справі № 2-564/09 (провадження № 61-10874св22)

Особливості оформлення доручення за допомогою підсистеми «Електронний суд» від імені юридичної особи

До апеляційної скарги ДІАМ України на рішення Новоград-Волинського міськрайонного суду Житомирської області від 07 грудня 2022 року, поданої представником Мних Н. М. через підсистему «Електронний суд», додана електронна довіреність від 15 квітня 2022 року, згідно з якою Кривонос С. Ю. на підставі витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань від 05 жовтня 2021 року уповноважив в порядку передоручення Мних Н. М. представляти інтереси ДІАМ України у судах України (в тому числі в апеляційній та касаційній інстанціях) з усіма правами, які надано законом стороні у справі, в тому числі з правом підписувати, подавати, доповнювати позовні заяви та інші передбачені законом процесуальні документи.

Ця довіреність сформована в підсистемі «Електронний суд».

Ухвалою Житомирського апеляційного суду від 22 грудня 2022 року апеляційну скаргу ДІАМ України залишено без руху для подання доказів на підтвердження сплати судового збору за подання апеляційної скарги та на підтвердження повноважень Мних Н. М. у порядку передоручення - витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

Представник ДІАМ України - Мних Н. М. на виконання вимог указаної ухвали 27 грудня 2022 року через підсистему «Електронний суд» подала до Житомирського апеляційного суду заяву, до якої долучено:

- електронну довіреність від 15 квітня 2022 року;
- копію виписки з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань від 03 вересня 2021 року № 40463509807, зміст якої свідчить про те, що Кривонос С. Ю. є головою-керівником ДІАМ України та має право вчиняти будь-які юридичні дії від імені цієї юридичної особи без довіреності;
- копію платіжного доручення від 26 грудня 2022 року № 1225 про сплату ДІАМ України судового збору на суму 1 488,60 грн за подання апеляційної скарги;
- копію довіреності від 10 серпня 2022 року № 2143/05/12-22, якою ДІАМ України уповноважила Мних Н. М. представляти її інтереси у всіх загальних, господарських, адміністративних місцевих та апеляційних судах, а також у Верховному Суді, органах прокуратури, виконавчій службі, інших органах на представництво її інтересів, строком дії до 09 серпня 2023 року.

Тобто, представник ДІАМ України - Мних Н. М. відповідно до положень частини сьомої статті 62 ЦПК України надала апеляційному суду докази на підтвердження своїх повноважень на представництво інтересів, а саме: електронну довіреність від 15 квітня 2022 року, сформовану в підсистемі «Електронний суд» (а. с. 5б) з електронним цифровим підписом уповноваженої особи - голови ДІАМ України Кривоноса С. Ю. та копію довіреності від 10 серпня 2022 року № 2143/05/12-22, з фізичним підписом та печаткою ДІАМ України, які були чинними на час подання.

Суд апеляційної інстанції на вказане уваги не звернув, не врахував висновків Верховного Суду у подібних правовідносинах, положення частини сьомої статті 62 ЦПК України, пункту 30-35 підрозділу 2 розділу III Положення, щодо права заявника на формування електронної довіреності у підсистемі «Електронний суд» та її дійсності, а тому дійшов передчасного висновку про повернення апеляційної скарги ДІАМ України, поданої її представником Мних Н. М.

Особливості оформлення ордеру на підтвердження повноважень представника

✓ У разі генерування ордеру через «Особистий кабінет адвоката» на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України, він має містити обов'язкові реквізити, визначені Положенням № 41. У випадку автоматичного не заповнення при генерації деяких реквізитів, такі заповнюються адвокатом самостійно.

Накладення адвокатом електронного цифрового підпису на копію ордеру не свідчить про дотримання вимог щодо його змісту, в розумінні Положення № 41, а лише засвідчує його правовий статус електронної копії документа.

29 квітня 2022 року Рада адвокатів України ухвалила рішення № 45 «Про внесення змін до Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги», яким доповнила Положення, зокрема, пункт 10 новим абзацом наступного змісту: «Під час дії воєнного стану на території України дозволяється видача адвокатським бюро/адвокатським об'єднанням ордеру без скріплення його печаткою юридичної особи та без підпису керівника адвокатського об'єднання, адвокатського бюро. Правовідносини між адвокатом, який надає правничу (правову) допомогу на підставі цього ордеру та адвокатським об'єднанням, адвокатським бюро врегульовуються внутрішніми документами цих організаційно правових форм здійснення адвокатської діяльності».

Разом з тим, якщо адвокат звертається до суду не від адвокатського бюро або від адвокатського об'єднання, а індивідуально, тому вимоги пункту 10 Положення у редакції рішення Ради адвокатів України від 29 квітня 2022 року №45 не підлягають застосуванню у цьому випадку.

Отже, обов'язковим реквізитом ордеру, є власноручний підпис адвоката (у графі «Адвокат»).

Постанова ВС від 07 лютого 2023 року у справі № 466/487/22 (провадження № К/990/33710/22), від 22 грудня 2022 року у справі № 450/569/22 (провадження № К/990/25805/22), ухвали ВС від 02 березня 2023 року у справі № 522/14112/22 (провадження № К/990/6305/23), від 07 лютого 2023 року у справі № 466/77/22 (провадження № К/990/25807/22)

Електронний ордер у підсистемі «Електронний суд» формується на підставі паперового ордеру, а отже, має відповідати йому щодо обсягу повноважень адвоката на представництво інтересів довіреної особи (учасника справи) у межах відповідної судової справи.

Так, обов'язковим полем, яке заповнюється адвокатом під час створення електронного ордеру через підсистему «Електронний суд», є зазначення ордеру, на підставі якого видається електронний ордер. Тож об'єм повноважень представника, у тому числі орган, у якому надається правова допомога, визначаються безпосередньо у паперовому ордері, та електронний ордер, сформований у підсистемі «Електронний суд», має відповідати такому складеному паперовому ордеру.

Зазначення у електронному ордері, сформованому через підсистему «Електронний суд», що він виданий на підставі іншого ордеру, переконливо доводить, що такий електронний ордер не є самодостатньою підставою для виникнення у адвоката повноважень на представництво інтересів особи, якій надається правова допомога. Первісно повноваження у певних обсязі та межах виникають у представника на підставі паперового ордеру, якому безумовно має відповідати й електронний ордер, сформований у підсистемі «Електронний суд», на підставі якого адвокат може представляти інтереси учасника справи у підсистемі «Електронний суд».

Та обставина, що у електронному ордері, сформованому у підсистемі «Електронний суд», зазначається про представництво інтересів довіреної особи у судах, не спростовує наведених висновків Верховного Суду, адже електронний ордер, сформований у підсистемі «Електронний суд», формується із застосуванням вбудованого текстового генератора без можливості довільного формування тексту ордеру, а шляхом заповнення форм, передбачених Інструкцією.

Ухвала ВС від 22 травня 2023 року у справі № 713/2857/21 (провадження № 61-12392св22), Постанова ВС від 08 червня 2023 року у справі № 466/566/22 (провадження № К/990/25689/22)

Додаткові обов'язки працівників суду і учасників справи у разі реалізації останніми права на звернення до суду в електронній формі

✓ Працівники суду повинні здійснювати перевірку заяв, які надходять до суду в електронній формі, на предмет їх підписання електронним цифровим підписом. Згідно із пунктом 5 Регламенту роботи центрального засвідчувального центру, затвердженого наказом Мінцифри від 27 серпня 2021 року № 115 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 07 жовтня 2021 року за № 1313/36935, адресою електронного інформаційного ресурсу центрального засвідчувального органу, доступ до якого забезпечується через телекомунікаційні мережі загального користування цілодобово (далі - офіційний вебсайт ЦЗО) є: www.czo.gov.ua.

Постанови ВС від 30 листопада 2022 року у справі № 2-317/11 (провадження № 61-6880св22), від 22 березня 2023 року у справі № 755/1549/22 (провадження № 61-6415св22),

✓ При цьому не є тотожними за часовими вимірами поняття «підписання електронним цифровим підписом» та «перевірка електронного цифрового підпису».

Постанова ВС від 09 червня 2021 року у справі № 755/10972/19 (61-6483св21)

✓ Працівники суду мають здійснювати перевірку офіційної електронної пошти суду на наявність повідомлень від учасників справи та своєчасно передавати їх для реєстрації.

Постанова ВС від 07 грудня 2022 року у справі № 522/7002/17 (провадження № 61-10558св22), від 07 грудня 2022 року у справі № 709/3/22 (провадження № 61-9192св22)

✓ Учасники справи, будучи заінтересованим у реалізації свого права, повинні цікавитися станом розгляду їх справи, що дає можливість їм виявити технічний збій відправки. Додатково вони мають можливість звернутися із запитом до ДП «ЦСС» аби підтвердити факт технічного збою при направленні документів до суду. На підтвердження наявності технічної проблеми з відправкою документів можуть надаватися роздруківка скріншота сторінки Електронного кабінету користувача, який би підтвердив, що сформований документ знаходиться у статусі «направлення сторонам»; або ж лист адміністратора ЄСІТС, який підтверджує, що в системі «Електронний суд» відбувся технічний збій.

Постанова ВС від 21 березня 2023 року у справі № 560/4377/22 (провадження № К/990/28546/22)

Позиція ЄСПЛ щодо належного повідомлення

Хоча загальна концепція справедливого судового розгляду та фундаментальний принцип змагальності провадження вимагають належного вручення судових документів стороні, стаття 6 Конвенції не заходить так далеко, що зобов'язує національні органи влади забезпечити ідеально функціонуючу поштову систему.

Іншими словами, органи влади несуть відповідальність лише за ненадсилання заявнику відповідних документів. Той факт, що заявниця не отримала кореспонденцію, надіслану їй Вищим спеціалізованим судом, сам по собі не є достатнім для того, щоб закласти аргументовану основу для заяви про те, що права заявниці за статтею 6 § 1 Конвенції були порушені.

У цьому відношенні Суд вважає вражаючим, що, знаючи про труднощі з доставкою кореспонденції в минулому або, принаймні, про твердження органів влади щодо цього, заявниця залишалася досить пасивною і, схоже, не вжила жодних заходів, спрямованих на те, щоб надіслана їй кореспонденція дійшла до неї. Вона також не зверталася до судів із жодним запитом щодо стану провадження, хоча була велика ймовірність того, що інша сторона оскаржить рішення, ухвалене на користь заявниці.

У зв'язку з цим Суд нагадує, що зацікавлена сторона зобов'язана проявити особливу старанність у захисті своїх інтересів і вжити необхідні заходи для ознайомленні з рухом провадження у справі.

Sydorenko v. Ukraine (dec.), no/ 73193/12, 18 February 2021

Повідомлення учасників справи про ухвалене рішення, зроблене лише в електронній формі (в тому числі розміщення в мережі Інтернет), вважається належним, якщо викладення інформації саме в такий спосіб є передбачуваним, тобто закріпленим на законодавчому рівні, послідовним, доступним для чималої кількості осіб і зрозумілим, тобто створює можливість для особи дізнатися про рішення, яке потенційно може впливати на її права.

В той же час, враховуючи принцип пропорційності, мають також враховуватися обставини справи, що свідчать про відсутність доступу до комп'ютеру чи мережі Інтернет, комп'ютерну неграмотність та інші, що не дозволили отримати доступ до потрібного рішення.

Stichting Landgoes Steenberghe and Others v. Netherlands, no. 19732/17, 16 February 2021

Повідомлення на офіційну електронну пошту (до електронного кабінету)

Офіційна електронна пошта (частини 5 – 8 статті 14, пункт 2 частини восьмої статті 128 ЦПК України)

- адреса електронної пошти, вказана користувачем в ЄСІТС, що складається з ідентифікатора, позначки «@» та доменного імені. При цьому ідентифікатором для юридичних осіб зазвичай є ідентифікаційний код юридичної особи, для фізичних осіб та фізичних осіб – підприємців – ідентифікаційний номер платника податків – фізичної особи (у разі відсутності ідентифікаційного номера – серія та номер паспорта громадянина). Доменним іменем є ім'я у домені «mail.gov.ua»;

Постанови ВС від 01 червня 2022 року у справі № 761/42977/19 (провадження № 61-1933св22), від 10 лютого 2022 року у справі № 359/5063/21 (провадження № 61-21505св21), від 27 жовтня 2021 року у справі № 279/5407/20 (провадження № 61-8744св21)

- адреса електронної пошти, вказана в одному з державних реєстрів.

Пункт 5.8 Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС, затвердженого рішенням ВРП від 17 серпня 2021 року № 1845/0/15-21

Доказами, що підтверджують наявність у особи офіційної електронної пошти, є листи ДП «Центр судових сервісів», відповіді, сформовані засобами підсистеми ЄСІТС «Електронний суд».

Постанови ВС від 08 березня 2023 року у справі № 398/2365/17 (провадження № 61-12194св22), від 05 квітня 2023 року у справі № 761/14537/15-ц (провадження № 61-11084св22)

Довідка про доставку до електронного кабінету представника позивача в підсистемі «Електронний суд» копії рішення суду, є достовірним доказом вручення позивачу зазначеного судового рішення суду першої інстанції.

Постанова ВС від 23 листопада 2023 року у справі № 280/3793/21 (провадження № К/990/24972/23)

Перебіг процесуальних строків, початок яких пов'язується з моментом вручення процесуального документа учаснику судового процесу в електронній формі, починається з наступного дня після доставлення документів до Електронного кабінету в розділі «Мої справи», а не з моменту надходження інформаційних повідомлень

Постанови ВС від 18 квітня 2022 року у справі № 750/3275/21 (провадження № 61-21072св21), від 05 квітня 2023 року у справі № 761/14537/15-ц (провадження № 61-11084св22), від 07 листопада 2023 року у справі № 920/308/23

Повідомлення на електронну пошту, зазначену учасником справи

Верховний суд виходить з того, що якщо учасник надав суду електронну адресу (хоча міг цього і не робити), зазначивши її у заяві (скарзі), то слід припустити, що учасник справи бажає, принаймні не заперечує, щоб ці засоби комунікації використовувалися судом. Це, в свою чергу, покладає на учасника справи обов'язок отримувати повідомлення і відповідати на них. З огляду на це, суд, який комунікує з учасником за допомогою повідомлених ним засобів, діє правомірно і добросовісно. Тому слід виходити з **«презумпції обізнаності»**: особа, якій адресовано повідомлення суду через такі засоби комунікації, знає або принаймні повинна була дізнатися про повідомлення.

Постанови ВС від 27 квітня 2023 року у справі № 727/474/16-ц (провадження № 61-8157св22), від 26 квітня 2023 року у справі № 127/32270/21 (провадження № 61-12567св22), від 20 січня 2023 року у справі № 465/6147/18 (провадження № 61-8101св22), від 30 листопада 2022 року у справі № 759/14068/19 (провадження № 61-8505св22), від 30 листопада 2022 року у справі № 725/486/22 (провадження № 61-7107 св22)

Суд ураховує, що в умовах воєнного стану надсилання судових рішень на електронну пошту, яка зазначена учасником процесу в поданих ним документах як власна електронна адреса, є доцільним і спрямованим на досягнення мети, яка полягає у повідомленні учасника процесу про ухвалене судове рішення.

Постанова ВС від 28 квітня 2023 року у справі № 904/272/22

З метою забезпечення єдності судової практики справа № 454/1883/22 11 жовтня 2023 року прийнята до розгляду ВП ВС (провадження № 14-117цс23) з метою відступу від правової позиції щодо можливості використання «презумпції обізнаності»

Оголошення на офіційному веб-сайті судової влади України

Учасники судового процесу, яких можливо повідомляти в такий спосіб:

- **Будь-який учасник справи** за умови, якщо остання відома адреса місця проживання (перебування), місцезнаходження або місця роботи знаходиться на тимчасово окупованій території у разі відсутності електронного кабінету;

Стаття 12-1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», Ухвала ВС від 28 листопада 2022 року у справі № 757/2884/20-ц (провадження № 61-9211ск22), Постанови ВС від 10 квітня 2020 року у справі № 415/7119/15-ц (провадження 61-7829св18), від 13 лютого 2019 року у справі № 463/4305/15-ц (провадження № 61-12164св18)

- Лише **відповідач, третя особа, свідок**, зареєстроване місце проживання (перебування), місцезнаходження чи місце роботи якого невідоме, а також **заінтересована особа** у справах про видачу обмежувального припису

Частина 11 статті 128 ЦПК України, постанови ВС від 11 листопада 2022 року у справі № 0417/2-4308/2011 (провадження № 61-12162св21), від 05 жовтня 2022 року у справі № 757/72370/17 (провадження № 61-17265св20), від 10 серпня 2022 року у справі № 757/28189/20-ц (провадження № 61-6264св22), від 14 грудня 2022 року у справі № 372/3482/19 (провадження № 61-6154св22), від 22 червня 2022 року у справі № 555/1772/11 (провадження № 61-4319св22), від 03 лютого 2021 року у справі № 309/1214/16-ц (провадження № 61-14277св20), від 09 серпня 2023 року у справі № 158/3041/21 (провадження № 61-3363св23).

Проведення судового засідання в режимі відеоконференції

- ✓ Проведення судового засідання в режимі відеоконференції є правом, а не обов'язком суду.

Постанова ВС від 31 січня 2023 року у справі № 906/943/18

- ✓ При призначенні усного слухання справи суд зобов'язаний забезпечити право учасників справи брати участь в судових засіданнях, що є елементом гласності і відкритості судового процесу як однією із основних засад судочинства; складовою забезпечення цього права є участь учасника справи у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду; оскільки участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції є правом учасників справи, у задоволенні відповідної заяви учасника справи суд може відмовити лише у випадках передбачених законом, тобто за відсутності у суді відповідної технічної можливості або коли явка цього учасника справи в судове засідання визнана судом обов'язковою, а під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), таке право учасника справи є безумовним, у тому числі з використанням власних технічних засобів.

Постанова ВС від 09 серпня 2023 року у справі № 161/10117/21 (провадження № 61-3239св22)

- ✓ Відповідно до пункту 7 частини третьої статті 2 ЦПК України зазначена ухвала є обов'язковою до виконання, оскільки ухвала суду також віднесена до судових рішень згідно із пунктом 2 частини першої статті 258 ЦПК України. Отже, Київський апеляційний суд не може ігнорувати обов'язковість виконання власного судового рішення. Тому, якщо Київський апеляційний суд задовільнив клопотання учасника справи про його участь у розгляді справи у режимі відеоконференції, то зняття справи з розгляду у призначену дату не означає анулювання задоволення цього клопотання. Якщо відповідний учасник не звернувся з новим клопотанням щодо порядку його участі у розгляді справи, яке відміння його попереднє клопотання щодо участі у режимі відеоконференції, то призначення знятої з розгляду справи на нову дату передбачає участь відповідного учасника справи у режимі відеоконференції.

Постанова ВС від 16 серпня 2023 року у справі № 753/19205/21 (провадження № 61-7320св22)

Процесуальні особливості вирішення питання щодо можливості розгляду справи з використанням відеоконференції:

- ✓ Особа, яка займає процесуальний статус учасника справи, має право не пізніше п'яти днів до дня проведення судового засідання подати у будь-якій формі заяву про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, направивши її копію іншим учасникам справи.
Ухвала ВП ВС від 13 липня 2022 року у справі № 910/5201/19 (провадження № 12-37Гс21), Постанова ВС від 09 червня 2021 року у справі № 521/14321/19 (провадження № 61-11753св20)
- ✓ Порухення строків подання заяви про розгляд справи в режимі відеоконференції, встановлених в частині 2 статті 212 ЦПК України, є однієї з підстав для відмови у її задоволенні та залишення без розгляду.
Постанова ВС від 27 травня 2021 року у справі № 752/17491/17 (провадження № 61-161св19), від 20 березня 2020 року у справі № 184/1401/16-ц (провадження № 61-6167св18), від 14 липня 2021 року у справі № 910/11884/19
- ✓ Розгляд заяви про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, навіть якщо остання надійшла з порушенням строків, встановлених частиною другою статті 212 ЦПК України, має здійснюватися до судового засідання, крім випадків подання такої заяви в день проведення судового засідання.
Постанови ВС від 27 липня 2022 року у справі № 580/1802/20 (провадження № К/990/8511/22), від 22 березня 2023 року у справі № 466/4418/21 (провадження № 61-763св23)
- ✓ Нерозгляд заяви про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, неповідомлення вчасно учасника про розгляд справи без застосування відеоконференції фактично призводить до порушення порядку належного повідомлення про час і місце розгляду справи.
Постанови ВС від 08 березня 2023 року у справі № 398/2365/17 (провадження № 61-12194св22), від 23 лютого 2022 року у справі № 904/5816/20, від 09 грудня 2020 року у справі № 675/1175/17 (провадження № К/9901/50648/18, К/9901/50827/18)
- ✓ Копія ухвали про задоволення заяви сторони про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції в обов'язковому порядку має направлятися учасникам справи. Її невручення є підставою для відкладення розгляду справи, оскільки в матеріалах справи будуть відсутні відомості про вручення судової повістки й, відповідно, учасник справи буде вважатися таким, що не повідомлений належним чином про час та місце розгляду справи
Постанова ВС від 14 квітня 2021 року у справі № 343/1397/19 (провадження № 61-13703св20), від 11 березня 2021 року у справі № 803/12/20 (провадження № 61-10423ав20), від 09 жовтня 2020 року у справі № 320/463/17 (провадження № 61-41837св18)
- ✓ Процесуальне законодавство не містить приписів, які унеможлилювали б звернення до суду з єдиним (одним) клопотанням (заявою) щодо участі у всіх судових засіданнях по справі в режимі відеоконференції або передбачали звернення виключно з окремим клопотанням (заявою) щодо кожного судового засідання.
Постанова ВС від 23 березня 2023 року у справі № 905/2371/21

Ризики, на які слід зважати, під час проведення судового засідання в режимі відеоконференції

✓ Здійснюючи подання заяви щодо участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції, учасник або його представник повинен усвідомлювати наслідки та ризики, які може він понести або особа, яку він представляє, у випадку неможливості участі в судовому засіданні в відеоконференції.

Постанови ВС від 16 листопада 2021 року у справі № 910/8690/20; від 18 травня 2021 року у справі № 923/378/17

✓ У випадку, якщо у позовній заяві позивач визначив спосіб своєї участі у справі в режимі відеоконференції у конкретному суді, але в подальшому заявляє клопотання про відкладення судових засідань, обгрутовуючи їх обставинами (наприклад, важким фінансовим станом), які унеможливають його явку до цього суду, але такі обставини існували і на час звернення з позовом, наведене свідчить про недобросовісність дій та не може вважатися поважною причиною неявки в судове засідання.

Постанова ВС від 28 березня 2023 року у справі № 711/7486/19 (провадження № 61-10183св21)

✓ Задовольняючи заяву про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, суд має зважати на те, чи просить учасник справи дозволити йому участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції або поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів, або в приміщенні конкретного суду.

Постанова ВС від 10 травня 2023 року у справі № 208/6136/15 (провадження № 61-1861св23)

✓ У випадку задоволення заяви учасника про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції в приміщенні іншого суду, обов'язок щодо забезпечення можливості реальної участі учасника в судовому засіданні покладається на суд, якому доручено проведення відеоконференції.

Постанова ВС від 26 січня 2022 року у справі № 537/5256/19 (провадження № 61-634св21)

Дослідження доказів у разі проведення судового засідання в режимі відеоконференції

У випадку, якщо оригінали доказів **безпосередньо не оглядалися** судом під час розгляду справи в підготовчому засіданні, а натомість судом було **здійснено лише візуальний їх огляд дистанційно в режимі відеоконференції**, що достеменно не дозволяє стверджувати про забезпечення належного дослідження поданих доказів з урахуванням вимог, визначених до оцінки доказів чинним процесуальним законодавством України, та в цілому не може нівелювати сумніви інших учасників у достовірності наданих доказів на підтвердження своїх доводів в обґрунтування вимог позову.

Постанова ВС від 30 березня 2023 року у справі № 905/2307/21 (905/496/22)

Верховний
Суд

Дякую за увагу!